

VISSZAEMLEKEZÉSEK

P. F. PLJACSENKO

EMLEKEIM STEINMETZ KAPITÁNYRÓL

Egy forró augusztusi napon Moldávia Belci nevű városában, az egyik ellenőrző-átesztő ponton, kiszállt az alkalmi teherautóból egy középtermetű tiszt. A szakaszvezetőnőhöz fordult, az ellenőrző állomás ügyeleteséhez, és megkérdezte:

— Hogyan juthatok el a front törzséhez?

A leány vizsgálódva nézett a kis szakállal és bajusszal keretezett arcra és kijelentette:

— Rögtön látni, hogy a mély hátországból érkezett, százados elvtárs. Nem ismeri katonai alakulatának számát, vagy legalább leendő „gazdájának” nevét?

— Eltalálta, így igaz — mondta egy kicsit szomorúan a tiszt. Én valóban egy megcsontosodott hátországi vagyok. Moszkvából érkeztem ide és a parancsnok, akitel találkozni szeretnék, Malinovszkij hadseregtábornok.

A frontparancsnok nevét meghallva a leány kihúzta magát:

— Ebben az ügyben a kommandánshoz kell fordulni! — Menjen oda, ott mindenben eligazítják.

A kommandánstól, Belci városparancsnokától a százados egy járőr kíséretében indult abba a villába, amelyben Malinovszkij hadseregtábornok főhadiszállása helyezkedett el. A kapunál már várta őket a segédtsiszt, megtudakolva, ki ő és miért jött a parancsnokhoz.

— Jelentse, kérem, Rogyion Jakovlevicsnak, hogy nagyon szeretne vele találkozni és beszélgetni volt spanyolországi tolmácsa, Nyikolaj Sztjepanovics Steinmetz százados!

— Azonnal jelentem, addig váraкоzzék itt! — ezzel a segédtsiszt eltűnt a villa masszív bejárati ajtaja mögött.

Nem kellett sokáig várnia. A kitért ajtóban maga Rogyion Jakovlevics jelent meg, karját szélesre tárva elébe jött és üdvözölte.

— Jó napot, jó napot, Miklós. Hány éve nem láttuk egymást?

— Öt éve is elmúlt annak.

— Nos, ismét harcolni jött hozzám?

— Nem, Rogyion Jakovlevics, engem Moszkvából a 4. Ukrán Front politikai csoportfőnökségéhez irányítottak. Itt a parancs.

Malinovszkij átolvasta a feléje nyújtott okmányt.

— Minden rendben. Hogy került ide?

— Beugrottam, parancsnok elvtárs, hogy láthassam Önt, régen nem találkoztunk, hiányzott nekem és néhány szót szeretnék szólni.

— Örülök neki. Sajnos van miről beszélni. Én nagyon is értem Önt, Miklós, köszönöm, hogy eljött, de elkésni az új beosztási helyről nem való.

A százados egy pillanatra elbizonytalanodott, nem tudta, mit is mondjon. Steinmetz zavarát látva, Malinovszkij így szólt:

— Jól van, kivételesen felhívom a szomszédomat és megmondom, hogy én tartom vissza magamnál egy rövid időre. Szívesen itt tartanám véglegesen. Az olyan szak-

emberekre, mint Ön, mindenütt nagy szükség van. És ezért a 4. Ukrán Front politikai csoportfőnöksége nem is fogja átadni nekem.

— Én nagyon szeretnék Ön mellett dolgozni.

— Bevallom, hogy ezt én is szeretném. De egyedül a kívánság még nem elegendő. A rend az rend. Megpróbálom megszondázni a légkört. És amíg mindez lezajlik, néhány napig nálam fog dolgozni olyan okmányok fordításán, amelyeket csapataink a támadás folyamán zsákmányoltak. Eljön velem a front Iași körzetében települt ideiglenes tábori parancsnokságára, hozzászokik a harci zajhoz, amit lehet megnézeget. Ez azonban korántsem olyan, mint amit együtt láttunk Spanyolországban. Ez, testvér, sokkal forróbb. Aztán, most van néhány szabad percem, elmeséli, hogyan élt és mit csinált ezekben az években.

Elhelyezkedtek a verandán a kényelmes fonott székekben és a százados, Malinovszkij kérésére, röviden mesélt magáról, családjáról, majd megkérdezte:

— Gondolt esetleg rám, Rogyion Jakovlevics, mint magyarul beszélő tisztre?

— Amennyire emlékszem — mondta Malinovszkij —, jól beszél spanyolul és németül is.

— Igen, Rogyion Jakovlevics, így van. Azóta megtanultam angolul és franciául is olvasni és beszélni.

— Hát ez igazán dicséretes! — válaszolta Malinovszkij és rákérdezett — Moszkvában, a személyügyi csoportfőnökségen, maga kérte a beosztását a 4. Ukrán Fronthoz, vagy parancsot kapott, hogy utazzék oda?

— Rogyion Jakovlevics! Én nagyon kértem, hogy helyezzenek Önhöz, a 2. Ukrán Fronthoz. Az utóbbi hetekben figyelemmel követtem az újságokban csapataink sikereit. Szerettem volna az ő soraikban harcolni. Beljajev ezredes azonban kijelentette, hogy az Ön frontján nincs mit csinálnom, mivel itt nincsenek magyar csapatok.

— Ez nem egészen így van — mondott ellent Malinovszkij. — Jöjjön velem!

Beléptek egy nagy szobába, amelynek falain térképek voltak kifüggesztve. Az egyik függöny mögötti óriás térkép a legutolsó helyzetet tartalmazta. Malinovszkij félrehúzta a függönyt és szemével odaintette a századost:

— Ezt nézze meg!

Miklós ránézett a térképre és egyelőre, semmit sem értve, hallgatott. A parancsnok megértette, hogy Steinmetz egyedül nem tud eligazodni a felrajzolt helyzeten, így segítségére volt.

— Itt, Erdély déli körzeteiben, a mi 2. Ukrán Frontunkkal szemben működik a 2. magyar hadsereg. Amott pedig, Erdély északi részén, a 4. Ukrán Fronttal szemben az 1. magyar hadsereg helyezkedik el. Hát így néz ki a helyzet, barátom.

— Vagyis, lenne igazi munka számomra Önnél is! — örvendezett Miklós. — Nagyon fogok igyekezni, nem sajnálom a fáradságot...

— Elhiszem, de nem minden függ tőlem. Amíg eldől a kérdés, alaposan pihenje ki a hosszú utat. Holnap kora reggel kimegyünk a front harcálláspontjára. A felderítés adatai szerint, az ellenség Iașitól északra fel akarja újítani a támadását.

A frontparancsnok jóslata bevált. A következő nap reggelén elkeseredett harcok bontakoztak ki Iași észak térségében. A saját 1. és 3. vadászrepülő hadtest megbízhatóan oltalmazta a 2. Ukrán Front csapatait a levegőből jövő csapásokkal szemben. A vadászrepülőök rávezető állomásai a peremvonal közelében lévő magaslatokon települtek. Itt helyezkedett el az 5. légi hadsereg parancsnokának, Sz. K. Gorjunov repülő-vezérezredesnek a kiegészítő vezetési pontja is. Itt dolgozott kerek huszonnégy órán át tisztjeinek egy kisebb hadműveleti csoportja, amely összeköttetést tartott rádióan a vadászrepülő és más repülő-magasabbegységekkel és egységekkel, valamint a front kiegészítő harcálláspontjával. Ebben a hadműveleti csoportban dolgozott e sorok írója is, akkor még százados, a légi hadsereg felderítő főnökének segítőjeként.

Súlyos harcok dúltak a földön és a levegőben egyaránt. Közvetlenül a kiegészítő harcálláspont felett LA—5 típusú vadászgépeink egy csoportja hajtott végre záró repülő-őrjáratot. Délnyugaton, Romana körzetében, feltűnt az ellenség egy ME—119-es gépekből álló nagy repülőcsoportja. Mozgásukat figyelve Gorjunov tábornok felkiáltott:

— No, Isten hozott benneteket „tiszogatók”! — és azonnal kiadta a parancsot: — Zavarjátok el őket!

A szovjet vadászgépek kötelékben, keményen támadták a légi ellenséget. A fasiszták gépei igyekeztek eltűnni. De nem úgy ám: a „lavoskinisták” nyomukban voltak. Kigyulladt az egyik, majd a második és a harmadik „Messer” is.

Én igyekeztem bemérni és rávinni a térképre az ellenséges gépek találati helyét, és a többi figyelőhöz hasonlóan nagyon büszke voltam pilótáinkra.

Ekkor telefonált a légi hadsereg kíségető harcálláspontjára a front parancsnoka, R. Ja. Malinovszkij hadseregtábornok és megkérdezte:

— Ki szedte le a vezérgépet? Jelentsétek a nevét!

Tapasztalatból tudtam, hogy a hitleristák nem elégszenek meg ennyivel. Alig két-három perc elteltével dél felől, a fasiszták repülőtéri csomópontjának irányából, a peremvonal felé indult egy FB—190-es vadászgépekből álló újabb „sepregető” csoport. Saját vadászaink is felvették a megfelelő harci alakzatot, majd megindultak vele szemben. Elöl, az eddigiekhez hasonlóan, a parancsnok repült, Irányt vett az ellenséges vezérgépre és szemből támadta meg azt. Egy másodperc, kettő, három... A repülőgépek óriási sebességgel közelítik meg egymást. Még egy szempillantás... és akkor a német pilóta idegei felmondták a szolgálatot, megpróbált oldalt kitérni, de már elkészt. A mi pilótánk rövid, pontos gépágyú-sorozata szitává lyukasztotta az ellenséges gépet. A német pilóta ezalatt ejtőernyővel kiugrott, gépe pedig saját csapataink elhelyezési körletébe zuhant.

A szovjet repülők bátran csaptak rá a hitleristákra. Saját gépeink, de a fasiszták vadászgépei is „függőleges karusszel”-be mentek át. A gépek motorzaja, a gépágyú-és géppuskasorozatok dőreje szinte elnyomta a földi csatazajt. Egymás után hat „Focker” gyulladt ki és zuhant le. Sikerült a zuhanás helyét a térképen rögzítenem. A légicsatát figyelő szovjet katonák „Hurrá!” kiáltásban törtek ki. Szinte elámultak pilótáink harci mesterségbeli tudásától és bátorságától. A légi hadsereg kíségető harcálláspontjára beérkezett Malinovszkij tábornok hívása. Parancsot adott: pontosítsák mindazon pilóták nevét, akik ma fasiszta gépet lőttek le és még a mai nap estéjén irányítsák valamennyiüket hozzá, a front törzséhez.

Aznap este Gorjunov tábornok, az 5. légi hadsereg parancsnoka, akit én is elkísértem, valamint velünk együtt Podgornij tábornok, az 1. vadászrepülő hadtest parancsnoka, Belcibe érkeztünk, a 2. Ukrán Front törzséhez. Amikor beléptünk a frontparancsnok várószobájába, megláttuk, hogy a hadtest egységeinek számos vadászrepülője már megérkezett, ők voltak azok, akik a légi harcban ma ellenséges gépeket semmisítettek meg. Gorjunov megjelenésekor a rangidős pilóta hangosan ve-zényelt:

— Fel, vigyázz!

Gorjunov csendben válaszolt: „Pihenj! Üljenek le!” — és azonnal belépett a frontparancsnok szobájába, én pedig, a többi pilótával együtt, a fogadószobában maradtam. Megpillantottam a sarokban egy szabad széket és leültem egy számomra ismeretlen százados mellé, aki kis szakállt és bajuszt viselt és hozzám hasonlóan, tábori öltözetet viselt. Köszöntöttük egymást, és megkérdeztem tőle:

— Szintén kitüntetéset kap a mai napon?

— Nem — válaszolta a százados —, csak szeretném végignézni és gyönyörködni a mai nap hőseiben.

— Hát Ön végignézte, hogyan pusztították a fasiszta gépeket?

— Igen, figyeltem őket. A frontparancsnok kíségető harcálláspontján tartózkodtam és onnan láttam a légi harcot.

— Ön véletlenül nem a frontparancsnok segédtisztje?

— Nem, csak ideiglenesen vagyok az alárendeltségében — válaszolta a százados.

— Akkor ismerkedjünk meg közelebbről — javasoltam. — A nevem Pljacsenko, Pjotr Fedotovics, az 5. légi hadsereg felderítő főnökének segítője vagyok.

— Én pedig Steinmetz Nyikolaj Sztjepanovics vagyok — mondta a szomszédom, és kezet szorítottunk.

Így zajlott le első találkozásom és megismerkedésem a magyar nép e fiával. Ennek a tisztnek a neve széles körben ismertté vált, amikor 1944 decemberének végén hősi

halált halt Budapest alatt. Ezt megelőzően Miklóst — Malinovszkij tábornokon kívül — itt senki sem ismerte.

Külsőleg Steinmetz semmivel sem keltett feltűnést: közepes termetű, jó kiállású, kellemes, lágy hangú, szép arcú, sötétbarna szemű, figyelmes és élesen összpontosított tekintetű fiatalember volt. Enyhén hullámos, sötétbarna haját hátrafésülve viselte, kis fekete szakáll és bajusz övezte arcát.

A frontparancsnok szobájából kilépett Malinovszkij tábornok, a front Haditanácsának tagja, Szuszajkov tábornok, az 5. légi hadsereg parancsnoka, Gorjunov tábornok, az 1. vadászrepülő hadtest parancsnoka Podgornij tábornok és a front személyügyi osztályának vezetője a kitüntetési okmányokkal és a kitüntetésekkel. Mindnyájan felálltunk.

A személyügyi osztály vezetője felolvasta a frontparancsnok parancsát, amellyel elismerését fejezte ki az 1. vadászrepülő hadtest légi harcokban kitűnt repülőinek és kitüntette őket Vörös Zászló Renddel, Alekszandr Nyevszkij-renddel és a Nagy Honvédó Háborúért Érdemrenddel. Ezt követően megkezdődött a kitüntetések személyes átadása. A név szerint szólított pilóták a vörös drapériával fedett asztalhoz léptek. Malinovszkij hadseregtábornok adta át nekik a kitüntetést és gratulált az elismeréshez.

A kitüntetetteket melegen üdvözölte Szuszajkov és Gorjunov tábornok is, majd végezetül Malinovszkij tábornok mondott rövid beszédet. Ezután vacsorára hívta meg a kitüntetetteket és a vendégeket.

A vacsora felszabadult légkörben és vidáman zajlott le. Pohárköszöntők hangzotak el a hős repülőkre, a hitleri Németország feletti győzelemre, a dicső szovjet hazára... Amikor a sor Steinmetz kapitányra került, kissé zavarban volt. Felállt, végignézett mindnyájukon és halk hangon így szólt:

— Arra kérem Önöket, emeljük poharunkat drága hazám, Magyarország felszabadítására!

A repülők felugrottak helyükről, odamentek Miklóshoz, koccintottak vele, kezét szorongatták.

Ezután Malinovszkij tábornok hívta át saját asztalához, maga mellé ültette, és hosszan elbeszélgettek. Amint később megtudtam, Rogyion Jakovlevics Malinovszkijt és Steinmetz Miklóst már régebről erős barátság szálai fűzték egymáshoz. Sok évvel ezután, már a Nagy Honvédó Háború után, módomban állt, hogy látogatást tegyek Budapesten a Déli Hadseregcsoport múzeumában. Az egyik teremben, a Steinmetz Miklós életének szentelt vitrinben, kinagyított fényképet pillantottam meg. Kettőn láthatók rajta: a negyvenéves Malino ezredes, ahogy akkor a Központi Front spanyolországi tanácsadóját, R. Ja. Malinovszkijt hívták, és huszonnégy éves tolmácsa — Steinmetz Miklós főhadnagy.

— Hol és mikor készült ez a kép? — kérdeztem.

A kis papírszalagon lévő felíráson ez állt: „Madrid, 1937 szeptembere”.

Sokat hallottam Rogyion Jakovlevics Malinovszkijről, legendákba illő életútjáról. Árva gyermek volt, már kiskorától osztályrészéül jutott a megerőltető robotmunka; katonaként is nem egy ízben nézett farkasszemet a halállal. Egyházi iskola, cseléd a gazdagok házánál, a cári hadsereg katonája, az imperialista háború lövészárkai, a fogság — ezek az ő forradalom előtti iskolái, amelyek forradalmár harcost neveltek belőle.

1919 késő őszen Malinovszkij az orosz expedíciós hadtest katonájaként Franciaországból hajón érkezett Vlagyivosztokba. A városban azonban a fehérgárdisták tomboltak. Arra kényszerült, hogy nagy titokban Szibériába távozzék. Hamarosan a Vörös Hadsereg tverszki 240. ezredének harcosa lett. Egy géppuskát bízta rá.

1920-ban katonai iskolai hallgató, majd géppuskás szakaszparancsnok, később századot vezényel. 1923-ban gyalogzászlóalj parancsnoka. A sors nem kényeztette el a fiatal parancsnokot. Gyakori megpróbáltatások közepette vált tudatossá benne a katonai szakma fontossága és szükségessége, amelynek elsajátítására egész életét áldozta.

1936 nyarán, amikor Spanyolországban fellángolt a polgárháború, Rogyion Jakovlevics Malinovszkij önkéntesként érkezett oda.

Spanyolországból gazdag gyakorlati tapasztalatokat hozott magával a csapatok harctevékenységének megszervezése és vezetése terén, különösen a települések, nagy víziakadályok és uralgó magaslatok védelmének körülményei között, valamint jártasságra tett szert a támadó hadműveletek tervezése terén. Mélyrehatóan tanulmányozta a valószínű ellenségek különböző fegyvernemeinek és harci technikájának lehetőségeit.

A szovjet katonai vezetés figyelembe vette Malinovszkij harci tapasztalatát és pedagógiai adottságait, az M. V. Frunze Katonai Akadémiára irányította őt, tanári munkára. Ez volt az az időszak, amikor az országban hiány volt a jól felkészített katonai káderekből.

R. Ja. Malinovszkij hadvezéri tehetsége különösen a Nagy Honvédő Háború éveiben nyilvánult meg a maga egészében. A háború kirobbanása 1941 júniusának egy esős napján a Prut folyó partján érte. A parancsnoksága alatt álló hadtest csapatai szívós védelmi harcokat vívtak az ellenséggel és nagy veszteségeket okoztak erőiben.

Rogyion Jakovlevics katonai vezetőként gyorsan emelkedett. Hamarosan már a 6. hadsereg parancsnoka, majd a 66., illetve a 2. gárdahadseregé. Később a Déli Frontot vezényli. 1944 májusában vette át a 2. Ukrán Front parancsnokságát. Az ő irányításával kezdték meg a csapatok és a légiőő a Iași térségében támadó ellenséges csoportosítás erőinek felőrlését.

Második találkozásomra Steinmetz Miklóssal azt követően került sor, hogy jelentést tettem a frontparancsnoknak az ellenség Iași és Tirgu Frumos körzetében kiépített védelméről szerzett légi felderítési adatokról.

Amikor a felderítés adatairól szóló jelentésünket befejeztük, Malinovszkij egy-két percig csendben szemlélte a légi fényképeket és elgondolkodott. A jelenlévő tábornokok és tisztek szintén csendben néztek parancsnokukra. Mindnyájan a további utasításait várták. Malinovszkij felállt, levette sztereo-szemüvegét és maga elé tette az asztalra. Majd végignézett valamennyiükön és megszólalt:

— Ma értékes adatokat kaptunk az ellenségről. Ezeket haladéktalanul el kell juttatni a csapatokhoz. Abalakin, ez az Ön asztala.

— Holnap — folytatta Malinovszkij — a légi felderítés ismételve meg ugyanezt a feladatot. Dublirózni kell az ellenség Iași és Tirgu Fromos körzetében kiépített megerősített körleteinek támpontjairól készített légi felvételeket. Most viszont első-sorban az érdekelne, milyen mértékben töltötték fel csapatokkal a megerősített körleteket: gyalogsággal, tüzérséggel, harckocsikkal.

Rövid szünet után, Malinovszkij megkérdezte a felderítőktől:

— Világos a feladat az Önök számára?

Mielőtt elbocsátotta volna a jelentés résztvevőit, mindnyájukhoz fordulva megkérdezte:

— Van még hozzám valamilyen kérdésük?

Mindenki csendben állt, majd egy hang hallatszott.

— Parancsnok elvtárs, engedje meg, hogy egy kéréssel forduljak Önhöz!

A jelenlévők meglepődve fordultak tekintetükkel felém. Malinovszkij rám nézett, és megkérdezte:

— Nos, mi nyomja a lelkét? Hallgatom Önt.

— Parancsnok elvtárs — kezdtem én —, maga is látta, hogy az utóbbi napokban, sőt azokat megelőzően is, hogyan pusztították vadászrepülőink a fasiszta gépeket.

— Igen, láttam. És mi van?

— A lelőtt gépek zöme saját csapataink elhelyezési körleteire zuhant. Az életben maradt pilóták és számos fontos okmány, mint a gépek törzskönyvei, térképek, a pilóták személyi okmányai, mind hozzánk, a felderítő osztályra kerültek.

— Ez így van jól, legalább lesz min dolgozniuk.

— Dolgozni van min, az igaz, de nincs nálunk senki, aki ezzel foglalkozni tudna. Az osztályon senki sem beszél jól a német nyelvet, tolmácsunk pedig, bár szervezet-szerű helyünk van, még sincsen, mert már legalább egy éve áthelyezték a front törz-séhez és nem adták vissza.

— Az nagyon rossz, hogy nincs saját tolmácsuk — mondta Malinovszkij, majd megkérdezte:

— És mit javasol, százados elvtárs?

— Nem javaslatom, hanem kérésem van, parancsnok elvtárs. Nevezze ki a felderítő osztályhoz tolmácsként Steinmetz századost. Ő is jelen van.

Ezeket a szavakat hallva, Malinovszkij ravaszokán elmosolyodott, és komolyan rám nézett.

— Régen ismeri Steinmetzet?

— Már három napja — felelem. — Ő ott volt nálunk ma az osztályon és kérésemre mindössze két óra alatt lefordította az utóbbi napokban lelőtt német gépek okmányait. Aztán más nyelveken is jól beszél. Ez igen fontos.

— És ezt a kérést egyedül gondolta ki, vagy ketten együtt?

— Ezt mi ketten gondoltuk ki Pljacsenko századossal — szólt közbe Abalakin ezredes.

— Tisztelt felderítő elvtársak! Én Steinmetz kapitányt már közel nyolc éve ismerem. Az adott pillanatban az Önök kérésének nem tehetek eleget.

A frontparancsnok és a kíséretében lévő tábornokok és ezredesek eltávoztak. Magunk maradtunk Steinmetzel.

Feltehetően hiába terjesztette kérését a parancsnok elé — mondta Miklós.

— Hogyhogy hiába?

— Ő már parancsot adott az áthelyezésemre. Holnap reggel a parancsnok repülőgépén a 4. Ukrán Fronthoz megyek, hogy a politikai csoportfőnökségen, vagy esetleg a csapatoknál munkába álljak. Vagyis, megyek, ahová küldenek. Valójában szeretnék már otthon, Magyarországon harcolni, de mit lehet tenni, a parancs az parancs. A parancsnok szerint Moszkvában helyesen határozták meg a beosztásomat és ott kell dolgoznom, ahol szükség van rám, ahol parancsolják.

— Ez így van — erősítettem meg. — És a jövőre nézve tett valamilyen ígéretet?

— Azt mondta, hogy amennyiben szüksége lesz rám valamilyen rendkívüli dologban, akkor feltétlenül megkeres és magához hív.

Vagyis van még valami csekély remény.

Búcsúzóul kezet szorítottunk.

— Nos, Miklós, ahogy mondani szokás, kéz- és lábtörést.

— Az ördögbe is!

A parancsnoktól tehát elutasítással tértem vissza a felderítő osztályhoz, nem adta oda tolmácsnak Steinmetz századost.

Csupán az vigasztalt, hogy a küszöbön álló áttörés szakaszán lévő ellenség védelméről szerzett adatokról tett jelentésemet elégedetten fogadta. Sietve közeledtem a kis házikóhoz, ahol laktunk. Alig léptem át a szoba küszöbét, amely egyben munkahelyem is volt, társaim közül valaki hangosat kiáltott:

— Hívat a törzsfőnök! Sürgős!

Futva igyekeztem ahhoz a házhoz, ahol az 5. légi hadsereg törzsfőnöke, Nyikolaj Georgijevics Szeleznyev repülő altábornagy helyezkedett el. Jelentkeztem nála, és a tábornok, az üdvözlést követően, így szólt:

— Mutassa csak a munkatérképét!

Már teregettem is ki az asztalán a hadművelési felderítés térképét. Szeleznyev kihajtogatta a térképet egészen a szegélyéig és figyelmesen tanulmányozta a helyzetet, főleg a front jobb szárnyán és a jobb szomszéd sávjában.

— Bátyuskám! Hiszen itt nincsenek feltüntetve az ellenségre vonatkozó legfrissebb adatok a jobb szomszédal való csatlakozáson és annak bal szárnyán.

— És honnan kerültek elő ezek az adatok, hiszen a 8. légi hadsereg törzskével már három napja nincs összeköttetésünk? — kérdeztem.

— Az ilyen munka semmit sem ér! Hiszen jól tudja, mit kell ilyenkor tenni!

— Tudom, de...

— Semmi de — mordult rám mély basszushangján a tábornok. — Vigye rá a térképére mindazokat a friss adatokat, amelyeket a mai este és az éjszaka folyamán kap a mi frontunkra és az 5. légi hadsereg sávjára vonatkozóan, holnap reggel pedig a futárgéppel a 4. Ukrán Fronthoz repül, a 8. légi hadsereg törzséhez és elvégzik a felderítési adatok kölcsönös kicserélését. A helyzettel kapcsolatos és a felderítés által szerzett adatokat visszatérése után ráviszi a frontparancsnok térképére és az enyé-

re is. Egyben átadja leveletem a 8. légi hadsereg törzsfőnökének, Zotov tábornoknak. Szóban adja át neki, hogy várom a beígért meteorológus szakembereket, akikből nála több van, mint az állománytábla engedné, nálunk pedig nincs, aki ügyeleti szolgáltatást teljesítsen a meteorológiai állomáson. Megértett?

— Mindent megértettem, tábornok elvtárs.

— Akkor hajtsa végre!

Visszatérőben eszembe jutott, hogy másnap reggel indul a 4. Ukrán Front törzskéhez Sztanyiszlavba Malinovszkij repülőgépén Steinmetz százados is.

— Együtt fogunk repülni — gondoltam magamban —, kellemesebb lesz kettesben. Abban viszont nem hittem, hogy a front és a légi hadsereg törzse még az addigi helyén lenne. Ennek a frontnak a csapatai már több mint egy hónapja folytatták támadásukat...

...Másnap kora reggel már Belci repülőterén voltam, az 5. légi hadsereg törzse futárrepülő századának PO—2-es repülőgéppállásánál és a század parancsnokával, I. Tyimofejev századossal beszélgettem.

— Akkor hát, Kuznyecov főhadnagy gépén fogtok repülni — közölte a századparancsnok.

— Jól van, Nyikolajjal már többször repültem. De én szeretnék valakivel együtt repülni Sztanyiszlavba a frontparancsnok gépén.

— Akkor menj át az ő gépállásukba! Itt van mellettünk. Ott áll a parancsnok gépe a szélén, az az, a beüvegezett kabinnal.

Amíg a pilóták megegyeztek a közös repülésről, terepjárón megérkezett a repülő-terre Steinmetz százados is. Üdvözöltük egymást, majd félreálltunk beszélgetni.

— Miklós! Régen ült repülőgépen? — kérdeztem Steinmetztől.

— Régen, még Spanyolországban, két-három alkalommal.

— És milyen gép volt az?

— Futárgép, német vagy olasz gyártmányú, nagyon kis repülőgép.

— Saját gépen tehát, még hozzá a frontvonal közelében, most először repül?

— Igen, először.

— Akkor figyeljen jól rám: nem kizárt, hogy repülés közben találkozunk a németek elfogó vadászaival. Itt felettünk is sokszor megjelennek és a futárgép számukra a legkívánatosabb csemege. Ért engem?

— Értem — felelte. — És mit kell tennem repülés közben?

— Ahogy mondani szokás: „Az egyik szemed jobbra, a másik balra”. Főleg a hátsó féltékét kell erősen figyelni, mert oda a pilóta nem lát. De felfelé is figyelni kell. Ha meglát egy ellenséges gépet, ütögesse meg a pilóta vállát és mutassa meg az irányt!

Megérzésem látnokinak bizonyult. A két futárgép egyidőben szállt fel; észak felé vettük az irányt. Félúton fekiüdt egy nagy település, Csernovici, amelyet nem régen szabadítottak fel csapataink. Repülőink először ezt a várost használták tájékozási pontnak. Szorosan egymás mellett repültünk, ahogy mondani szokás, „szárny szárny mellett”. Az útvonalon mindenütt a háború nyomai, a szántóföldeken betakarítatlan termés, üres falvak, sehol egy ember, jószág, de még madár sem. Nyugodt repülés ígérkezett.

A gépek a Csernovici—Kolomija vasútvonal felett repültek tovább. Itt kezdődött a baj. Kuti település felől, a dombok mögül, mintegy leszállásból, két fekete pont pattant elő, percről percre nőtt. Nem volt nehéz kitalálni, hogy éppen ezek azok az „elfogó Messerek”, amelyekről Steinmetzcel beszélgettünk a felszállás előtt. Megmutattam Kuznyecov főhadnagynak a közeledő vadászgépeket. Értően bólintott, majd jelt adott a „limuzin” pilótájának. Ő megbillentette gépének szárnyát: minden világos.

Az elfogó vadászok, felfedve gépeinket, növelték magasságukat, főként repültek és frontális harcrendben, fordulóból hajtották végre a megközelítést. Feszült pillanatok következtek.

A két futárgép késedelem nélkül szétvált és széttartó irányban repült, maximálisan a földhöz „szorulva” lavíroztak az óriás szakadékokban és völgyekben, amelyekből ezen a vidéken túl sok is volt.

Az elfogó vadászok sorozatai nem érhatték el manőverező gépeinket. Amikor pedig

az ellenséges vadászok újabb fordulót tettek a másodszeri rárepüléshez, teljesen szem elől vesztek bennünket. „Légi vadászaink” épp olyan váratlanul tűntek el, mint ahogyan megjelentek előttünk.

Az egészben a legrosszabb az volt, hogy a két futárgép is szem elől tévesztette egymást. És bármennyire igyekezett is pilótám átfésülni a környező terepet, a „limuzint” sehol sem találta. És mintha csak a sors játssza velünk, a PO—2 motorja akadozni kezdett. Kényszerleszállást kellett végrehajtanunk az első alkalmas mezőn, amely Kolomijához közel, attól déli irányban terület el, és új lelket lehelni a hajtóműbe, hogy tovább repülhessünk.

Sztanyiszlavba futárgépünk a tervezett időpontnál jóval később érkezett meg, de Szeleznyev tábornok utasítását teljes egészében és időre végrehajtottam.

A velünk párban repülő „limuzin” és utasa, Steinmetz százados sorsáról azonban semmit sem tudtam.

...1944. augusztus 20-án reggel kezdetét vette a nevezetes iasi—kiszinyovi hadművelet, amely már 10 nap elteltével sikeresen befejeződött. Csapataink gyors ütemben nyomultak előre Magyarország határaihoz.

...Szeptember 26-án nappal sürgősen hívtak Gorjunov tábornokhoz, a légi hadsereg parancsnokához, aki minden bevezető nélkül megparancsolta:

— Pljacsenko százados, holnaptól kezdve a Főhadiszállás képviselői, Tyimosenko, a Szovjetunió marsallja és Vorozsejkin repülőmarsall rendelkezésére áll. Még a mai nap folyamán adja át ügyeit a felderítő osztály vezetőjének, Abalakin ezredesnek, holnap reggel az én futárgépemen repüljön Szelistyébe és jelentkezzék a repülőmarsallnál. Tőle kapja meg az utasításokat további munkájára vonatkozóan. Van kérdése?

— Kérdésem nincs. Igyekszem eleget tenni bizalmának, parancsnok elvtárs!...

Megérkezvén G. A. Vorozsejkin marsallhoz, jelentkeztem és bemutatkoztam. Az asztal mögül hatalmas termetű, középkorú katona lépett elő üdvözlésemre.

Grigorij Alekszejevics hozzám lépett, üdvözölt és megkérdezte:

— Parancsnoka Önt parancsörtisztnek ajánlotta mellém, mit szól ehhez a beosztáshoz?

— Kész vagyok, marsall elvtárs, az Ön által megszabott bármely feladat teljesítésére.

Vorozsejkin életrajzi adataim iránt érdeklődött, majd katonai szolgálatomról számoltatott be, megkérdezte, mely frontokon voltam, végül az asztalán kitergetett térképre pillantott és így folytatta:

— Beszéljünk most a munkáról! Azért érkeztem ide, hogy Tyimosenko marsallal együtt koordináljam a szomszédos frontok csapatainak és légierijének tevékenységét, segítséget nyújtsak valamennyi fegyvernem seregtest- és magasabbegységparancsnokságainak. Ehhez azonban folyamatosan rendelkezniünk kell a legfrissebb adatokkal az ellenségről és a saját csapatokról. Ezeket az adatokat első kézből kell megkapnunk. Ebben az egész munkában, mint parancsörtiszt, a legkövetlenebb módon fog részt venni. A napokban hivatalosan is bemutatom Tyimosenko marsallnak...

...Malinovszkij hadseregtábornok repülőgépe is szerencsésen elérte Stanyiszlav körzetét és leszállt a várostól keletre lévő szűkségrepülőtéren. Steinmetz százados a városba igyekezett, a 4. Ukrán Front törzséhez, ahol Pronyin tábornok, a front politikai csoportfőnöke fogadta és elbeszélgetett vele. Tájékoztatta Steinmetzet a fronton kialakult helyzetről.

— Frontunkkal szemben — mondotta a tábornok — az 1. magyar hadsereg működik. A front politikai csoportfőnöksége rendelkezik e csapatok erkölcsi állapotáról szóló adatokkal. Elengedhetetlen számunkra, hogy fozozzuk az agitációs munkát a magyar katonák körében, felhasználva ehhez minden rendelkezésre álló eszközt. Nagy reményeket táplálunk Önnel szemben, az Ön kiváló magyar nyelvi ismeretei miatt.

A Pronyin tábornokkal folytatott rövid beszélgetés után a csoportfőnök szobájába hívták az egyik politikai tisztet, aki Steinmetz jelenlétében jelentkezett:

— Bozszenko alezredes, parancsára, megjelentem.

— Foglaljon helyet az asztalnál — szólta Pronyin, és Steinmetzre pillantva folytatta: — Ismerkedjenek meg, íme az új munkatársa, több nyelven beszél. A 30-ak évek végén Spanyolországban harcolt, és most az Ön rendelkezésére bocsátom. Legfőbb ideje annak, hogy a szélesebb körű agitációs munkát beindítsuk az ellenséges csapatok, főleg a magyar hadsereg soraiban. Ez az Ön asztala, Alekszandr Mihajlovics, és ahogy mondani szokás, minden ütőkártya a kezében van. A századossal együtt gondolja át az egész munka tervét, dolgozzanak az agitációs anyagok tartalmi részén, tervezzenek meg minden egyes rádióadást, ehhez megkapják a szükséges adót és minden felszerelést, a rádiós szakemberek készítsék fel a századost és gyakorolják vele az adás technikáját és ami még szükséges. Az adások pontos helyét később határozzuk meg, amikor az arcvonal stabilizálódik. Most pedig, munkára fel!

Ez utóbbi szavaknál a tábornok felállt, jelezvén, hogy a beszélgetést befejezte. Már a folyosón kérdezte meg Miklós az alezredestől:

— Mennyi időt kaptunk erre az egészre?

— Legfeljebb két napot, a maít és a holnapit. Holnapután este pedig kezdődik az első rádióadás.

— Most elmegyünk a híradóezredünk körletébe és átvesszük a rádióadót. Az ezrednél kell maradnia holnapig. Elsajátítja a technikát és gyakorló adásokat fog végezni. Egy tapasztalt rádiós oktatót jelölnek ki a felkészítésére.

A híradóezrednél Steinmetz százados teljes 24 órát dolgozott a rádiójával, szinte percnyi pihenés nélkül. Nem volt szüksége speciális oktatóra. A különleges, lövész-árokából alkalmazható rádión való munka elsajátításában a rádiós század parancsnoka, Ivanov százados személyesen segítette.

Ez alatt az idő alatt Bozszenko alezredes, a politikai csoportfőnökség más munkatársaival együtt, elkészítette az első agitációs röplapok szövegét. Ezt kellett Miklós-nak magyar nyelven leadnia a lövész-árok-rádió a magyar csapatok működési körzetében.

A második nap végére az egész munkát befejezték. Már csak annak meghatározása volt hátra, melyik magasabbegységénél, pontosan melyik szakaszon helyezkedjen el a propagandista a rádióadóval.

Ezzel a kérdéssel is A. M. Bozszenko alezredes foglalkozott, a front politikai szerveinek vezetőivel együtt. Olyan döntés született, hogy az adásokat a 18. hadsereg sávjában, a 17. gárda-lövészhadtest 317. gárda-lövészadosztályának szakaszán kell végrehajtani. Éppen itt, e magasabbegységeink arcvonala előtt volt a legsűrűbb a magyar hadsereg csapatainak harcrendje. Ide irányították tehát a rádióadóval Steinmetz századost.

Ahogy várható volt, az első adás meghallgatására a 317. gárda-lövészadosztály peremvonalába számos vendég, főleg politikai munkás érkezett. Abban a kis erdőben gyülekeztek, amely a rádióadásra kijelölt fedezék közelében terült el.

A front politikai csoportfőnökségét A. M. Bozszenko alezredes és két másik politikai tiszt képviselte. A 18. hadsereg és a 17. gárda-lövészhadtest politikai osztályáról is eljött néhány tiszt. Megérkezett a 317. gárda-lövészadosztály politikai osztályának vezetője, Muszatov ezredes is. Vidám véleménycsere folyt, valami újat, szokatlant, fontosat vártak. És valóban így történt. Ilyen agitációs adásra az ellenséges csapatok számára itt első ízben került sor.

Még jó előre döntés született, hogy minden egyes adás alkalmával felhívást is intézzenek az ellenséges csapatok személyi állományához: a magyar katonák és tisztek adják meg magukat a szovjet csapatoknak, mivel garantáltan értelmetlen a további ellenállásuk és értelmetlen a háború folytatása is. Ezt követően felolvassák a Legfelsőbb Főparancsnok parancsait és tájékoztatást adnak a frontokon kialakult helyzetről. (Később, amikor már jelentős számban voltak átszökött katonák, olyan döntés született, hogy ők személyesen intézzenek felhívást a magyar katonákhoz.)

Az első adás időpontját este hét órában határozták meg, abban az időpontban, amikor a magyar alegységek katonái vacsorára sorakoznak.

...Ez az este melegnek, csendesnek és felhőtlennek ígérkezett. A 317. gárdalövészadosztály egységeinek katonái és tisztjei a helyükön álltak, fokozott harc-készültségben az ellenség részéről várható esetleges ellenintézkedések elhárítására. A magyar csapatok természetesen, az adott pillanatban, amikor a helyzet nem az ő számukra alakult kedvezően, még csak nem is álmodhattak nagyobb arányú támadás megindításáról, vagy legalább egy komolyabb harcfelderítés végrehajtásáról. De tüzserégi és aknavető tűzcsapást mérni saját csapataink egyes összpontosítási körle- teire, de főleg a védelem peremvonalára, bármely pillanatban képesek voltak. Így is történt, amikor számukra meglepésszerűen megszólalt az új hangosbeszélőnk. A be- mondó szavai teljesen betöltötték az Északi-Kárpátok közeli völgyeit és átjáróit, amelyek mentén a magyar csapatok védelmi rendszere húzódtott. Ez elképesztő hatást gyakorolt az emberekre. Halálos csend honolt. A bemonó pedig folytatta szövegét. Felhívással fordult a magyar hadsereg katonáihoz: hallgassák figyelmesen ezeket az adásokat, amelyekből megtudhatják a teljes igazságot a háborúról, felmérhetik azt a rendkívül bonyolult helyzetet, amelybe hazájuk került.

Ezután Steinmetz százados felszólította a magyar katonákat, hogy álljanak át ön- kéntesen a szovjet csapatok oldalára, vagy pedig térjenek haza...

Még be sem fejezhetette első adását, amikor az ellenség vadul tüzet nyitott perem- vonalunkra. Zömében német sorozatvetők és közvetlen irányzásra beállított lövegek tüzeltek.

Parancsnokságunk előre látta ezt a rendkívüli válaszcspást és kellő időben fel- adatokat szabott saját tűzszközeinknek. Ezek tűzpárbaít vívtak az ellenséggel, be- lőtték működő tűzfészeket és saját tűzükkel lefogták tüzelőállásait. A csodával határos, hogy rádiósaink és a hangosbeszélő berendezés épégben maradt.

Az ellenséges katonákhoz intézett első adást követően az összes résztvevő gép- kocsi szállt és a hadosztálytörzsnél gyülekezett. Vacsora után Muszatov ezredes kihirdette, hogy az agitációs propagandaadással kapcsolatos véleménycserére más- nap reggel kerül sor, addig mindenki pihenjen.

Azon az éjszakán Steinmetz százados alig hunyta le szemét. Szinte egész éjszaka azon tételődött, sikerült-e? Bizonytalan volt, számos újabb változatot mérlegelt, hogy a következő adások műsorát sokkal közérthetőbbé, meggyőzőbbé, valóságghúvé, érdekessé, színessé és a nemzeti szempontokat kidomborítóvá tegye. Még nem volt annyi ideje sem, hogy gondolatmenetének végére érjen, a hadosztálytörzs ügyeletes tisztje máris ébresztette. Sötét éjszaka volt, amikor kilépett az udvarra. Ott, leg- nagyobb ámulatára, hat magyar egyenruhás katonát talált, a saját őrségünk katonái- tól körülvéve.

— Százados elvtárs! — fordult hozzá egy számára ismeretlen hadnagy — itt ez a hat ember, átszöktek hozzánk. Az éjszaka leple alatt átkúsztak a peremvonalon és megadták magukat. Én azt a parancsot kaptam, hogy kísérjem őket a százados elvtárshoz. Kérem, vegye át őket.

Steinmetznek a meglepetéstől elállt a lélegzete. Egész éjszaka ezen rágódott, de ilyen váratlan eredményre még csak nem is számított. Odalépett a magyar katonák- hoz. Mindegyikükkel kezét rázott és kérte, várjanak egy keveset, amíg tisztáz egy- két dolgot. Volt mit tisztázni. Először is, meg kellett etetni a katonákat, száraz ru- hába öltöztetni őket, pihenőhelyet találni a számukra és végleges elhelyezésükről gon- doskodni. Majd mindenről részletes jelentést tenni a hadosztályparancsnokságon és a politikai munkások értekezletén is.

Másnap, közvetlenül a reggeli után, a hadosztály politikai osztály vezetőjének szo- bájában gyülekeztek a vezetők és a vendégek. Muszatov ezredes felkérte a megjelent politikai tisztteket, mondjanak véleményt a tegnapi propagandaadásról. Szinte vala- mennyien hozzászóltak. Sok szó esett az ilyen próbálkozások hasznosságáról, majd amikor a vendégek értesültek arról, hogy az éjszaka folyamán hat magyar katona jött át önként a mi oldalunkra, mindenkit áthatott a lelkesedés és kérték: tegyék lehetővé az átszökött katonákkal való találkozásukat.

A magyarokat behívták a szobába. Velük jött Steinmetz százados is. Sorjában be- mutatta őket, megadta a szót mindegyiküknek és az egészet oroszra fordította. A katonák izgatottak voltak és összevissza beszéltek. A mondanivalójuk lényegét

azonban mindenki megértette. Ez pedig a háború iránti elégedetlenség, a parancsno-
kaik iránti bizalmatlanság, egységeik létbizonytalansága volt. És ami a fő, nem tud-
ták, miért és kiért kell harcolniuk és életüket áldozniuk. A legmegkapóbban és leg-
talpraesettebben a Dunántúlról származó Mátyás Gyula honvéd beszélt. Még nem
töltötte be a negyvenet sem.

Alacsony termetű, szabályos arcú férfi volt, olyan szakállt és bajuszt viselt, mint
Steinmetz Miklós.

Miután elbocsájtották az átszökött magyar katonákat, a tanácskozás folytatódott.
Utolsóként Muszatov ezredes és Bozszenko alezredes szólalt fel. Elmondották, hogy
fokozni kell az ellenséges csapatok erkölcsi bomlasztására irányuló munkát, felhasz-
nálva ehhez minden rendelkezésre álló erőt és eszközt. Javasolták, hogy ne csak a had-
osztályoknál és hadtesteknél lévő magyar tolmácsokat vonják be ebbe a munkába,
hanem adjanak feladatokat — kellő felkészítésük után — a szökött magyar kato-
náknak is.

A 317. gárda-lövészhadosztály politikai osztálya még egy vállalkozást vett tervbe
a sávjában ellenálló 10. gyaloghadosztály személyi állományának bomlasztására,
de erről senkinek sem tettek említést. Ennek lényege abban rejlett, hogy a magyar csa-
patok legsűrűbb elhelyezéskörleteibeszámát propagandista agitátorokat dobna át azzal
a céllal, hogy — megfelelő meggyőző munkát folytatva a magyar katonák soraihan —
arra készítsék őket, hogy álljanak át a szovjet csapatok oldalára.

Az akció előkészítése közel egy hetet vett igénybe. A 317. hadosztály politikai osz-
tályának az volt a terve, hogy Steinmetz századost küldi a magyar arcvonal mögé
honvéd egyenruhában és az átszökött Mátyás Gyula okmányjaival. Több napot
töltött el Miklós Gyulával és felkészült. Agyába véste mindazt, amit tudnia kellett,
amikor ilyen kockázatos vállalkozásba kezd. Aztán több órát töltöttek a peremvonal-
ban, Zavjalov őrnagy zászlóaljának szakaszán, kiválasztották a legalkalmasabb
helyet a közvetlen harcérintkezés vonalának átlépéséhez és az átjutáshoz pontosan
annak a magyar egységnek a körletébe, amelyhez Mátyás Gyula tartozott.

Végül is, miután az utolsó eligazítást is meghallgatta Zsergyijenko és Muszatov
ezredestől, Steinmetz a meghatározott időben a kijelölt pontra ment. Mellette figyelte
az ellenség állásait Zavjalov őrnagy, zászlóaljparancsnok.

— Talán fehér rakétákkal kéne megvilágítani útjának első szakaszát? — kérdezte
Steinmetztől.

— Semmi esetre sem — tiltakozott Miklós. — Ez felkeltheti az ellenség figyelmét.

— És ha tűzcsapást mérnének az ellenség védelmére ebben a körzetben? — fontol-
gatta a zászlóaljparancsnok.

— Ez mit használna? — kérdezte Miklós.

— Pánikot kelthet és zavart idézhet elő az ellenség elhelyezésében, és valamilyen
mértékben félre is vezetheti.

— Ha már így gondolja, akkor maradjunk a tűzcsapás mellett, amelynek kezdete
jelt ad számomra, hogy indulhatok...

...Még ezen az éjszakán Steinmetz Miklós százados behatolt a 10. magyar hadosz-
tály 1. ezredének elhelyezési körletébe (ennél az ezrednél szolgált Mátyás honvéd).
A következő napon megtudta, hogy Mátyás századából alig maradt meg valaki. A ka-
tonák egy része az erős tűzcsapások idején pusztult el, másik része szétszaladt, ki
ide, ki oda: volt aki fogságba esett, volt aki hazaszökött. Különösen rossz volt a
helyzet a fegyelem terén: a tisztek parancsainak megtagadása, a pofozás és testi
fenyítés, más hasonló durvaságok tömeges jelleget öltöttek. A katonák és tisztek
hangulata nyomott volt, a hitleristák iránti gyűlölet tömegmértetűvé és nyílttá vált.
Erős volt az elégedetlenség a rossz élelmezés, a gyenge ruházati ellátás és a szükséges
felszerelések hiánya miatt.

Steinmetz Miklós a katonatömegek sűrűjében tartózkodva mindezt gondosan meg-
figyelte és mérlegelte, jó kapcsolatba került az elégedetlen katonákkal, elbeszélgetett
velük. Ennek során megmagyarázta a katonáknak, ki és miért vitte Magyarországot a
zsákutcába, ki a magyar nép igazi ellensége és barátja és mi a kiút a kialakult hely-
zetből.

Különösen hatásos módszernek bizonyult a röplapok terjesztése a katonák között,

ezeket Steinmetz magával hozta. A néhány csomag apró röpcédulát, amelyek rövid, de tartalmas, lelkesítő szöveget tartalmaztak, a hadosztály politikai osztályától kapta az ellenségnél tett látogatás előestéjén. És most ezek mindennél jobb szolgálatot tettek. Miklós igyekezett a konyhások kedvében járni minden munkát elvégzett a konyha körül: osztotta az ételt, kenyeret adagolt és másban is segített. A kenyérszeletekkel és más élelmiszerekkel együtt, egy-egy röpcédulát is odacsúsztatott a katonáknak. Az eredmények önmagukért szóltak. Igen rövid idő alatt, csupán a 317. lövészhadosztály szakaszán, több tucat magyar katona ment át a szovjet csapatok oldalára.

1944 kora őszén a 18. hadsereg támadást indított. Előrelendültek a 17. gárda-lövészhadtest, és ennek keretei között a 317. gárda-lövészhadosztály egységei is, amelynek állományába Steinmetz tartozott. A magyar alakulatok harcolva vonultak vissza Magyarország és Csehszlovákia belső területei felé. Visszavonult a 10. gyaloghadosztály is. Steinmetz nem csatlakozott a visszavonulókhöz. Elrejtőzött, majd átlépte a frontvonalat és visszatért hadosztályához. Rádióadásai hamarosan, az arcvonal stabilizálódása után, ismét betöltötték a visszhangos völgyeket az Északi-Kárpátok hegyei között. Visszafojtott lélegzettel hallgatták ismét a magyar katonák és vad dühvel a magyar hadsereg fasisztabarát tisztjei. Ez utóbbiak minden eszközt igénybe véve igyekeztek zavarni, vagy meghiúsítani ezeket az adásokat, de nem sikerült...

A 317. gárda-lövészhadosztály feladata Munkács és Csap elfoglalása volt, ahonnan a magyar határ már úgyszólván karnyújtásnyira fekszik. Ez nagy örömet jelentett Miklósnak, hiszen nagyon várta már, hogy hazája földjére lépessen.

A 18. hadsereg 317. gárda-lövészhadosztálya október végére érte el Csap-Dél körzetét. Steinmetz százados a harcосok egy csoportjával gépkocsin követte a támadó harcосsikat a Csap—Nyíregyháza vasútvonal mentén haladva.

Én a Főhadiszállás két képviselője, Sz. K. Tyimosenko marsall és G. A. Vorozsejkin repülőmarsall parancsőrtisztjeként már korábban magyar földre érkezhettem.

Amikor négy hét múlva ismét találkoztam Steinmetz századossal a felszabadult Debrecenben, ahová őt vezényelték, kimondhatatlanul megörültünk egymásnak. A beszélgetésnek nem volt se vége, se hossza. Minden érdekelt, a legapróbb részletekig, mit láttam és tapasztaltam Magyarországon, milyen feladatokkal bíztak meg. Figyelmesen követve mondanivalómat hol az örömeinek, hol a kudarcok iránti együttérzésének adott kifejezést, hol szomorúan sóhajtott; nyilván sajnálta, hogy neki magának csak a szomszédos ország területén volt módja harcolni, és nem szeretett hazája földjén.

1944 októberének egy borús napján a Főhadiszállás képviselői, Tyimosenko és Vorozsejkin marsall elhatározták, hogy megtekintik a szovjet csapatok által felszabadított Debrecen városát, találkoznak és beszélgetnek lakóival. A hatüléсes nyitott limuzinba beinvitálták Steinmetz századost és engem is.

Miklós volt a marsallok tolmácsa, én pedig a város térképével a kezemben, úgymond, az utazás navigátora voltam. A „limuzint” állhatatosan követték a segéd-tisztek és a biztonsági őrök gépkocsijai.

Az ismerkedés ezzel a magyar nagyvárossal rendkívül érdekesnek bizonyult. Megtekintettük a központi rész utcáit és tereit, a nagy középületeket, a tanintézeteket és kulturális létesítményeket, sőt, ellátogattunk olyan nagyüzemekbe is, mint a városi elektromos művek, a bőrgyár, a malompiari vállalat és a mezőgazdasági gépgyár. Legnagyobb meglepetésünkre ezek az üzemek már dolgoztak, mintha semmi sem történt volna, annak ellenére, hogy a frontvonal nem is olyan messzire húzódott a várostól.

Tyimosenko és Vorozsejkin szóba elegyedett több gyári munkással, kérdéseket tettek fel, amelyekre kimerítő válaszokat kaptak. Steinmetz kapitány fáradhatatlanul fordított, beszélt és beszélt. Minden egyes szót tolmácsolt oroszról magyarra és magyarról oroszra is

A várossal való ismerkedés és a lakóival való első találkozás után a marsallok az

Aranybikába hajtottak. Az ebédlőül szolgáló szobában feltalálták számukra a vacsorát, amelyre meghívták a parancsőrítiszteket, és bennünket is, Miklóst meg engem.

Állva vártuk meg, amíg a marsallok elfoglalják helyüket az asztalnál...

A vacsora után szállásunkon több parancsőrítiszt keresett fel bennünket azzal a szándékkal, hogy közlebből is megismerkedjenek Miklóssal.

A legkülönbözőbb kérdéseket tették fel neki. Miklós szívesen válaszolt. Ekkor, szinte egybehangozóan, többen is feltették a kérdést:

— Mondana valamit arról, hogyan alakult az élete az emigrációban, Dél-Amerika országaiban?

— Egyszerre valamennyi országban? — kérdezte Miklós.

— Kezdjük talán Argentínával — kérte valaki.

Steinmetz százados kis szünetet tartott, majd elkezdte:

— Sok mindent átéltem Argentínában. Buenos Airesben, a házunk közelében egy óriási stadion volt, amelyet magas kőfal övezett. Itt tartották a bikaviadalokat. Ez a legkedvesebb szórakozása az argentinoknak, de nem csak nekik. Dél-Amerika és Spanyolország összes népei szeretik a viadalokat.

Lakásunk erkélyéről jól láthattam mindent, ami az arénában történt. És miután gyerekkoromban sokat néztem a viadalokat, felcseperedve magam is kedvet kaptam arra, hogy részt vegyek azokban. Annál is inkább, mert a sikeres viadorokat jól megfizették és a mi nagy családunknak ugyancsak szüksége volt pénzre.

Apám, bár mérnökként dolgozott az egyik városi üzemben, az öt fős család szükségleteit alig tudta kielégíteni. És ekkor, 1931-ben, alig töltöttem be a 18. életévemet, elhatároztam, hogy jelentkezem a bikaviadalok gazdájánál. Gondosan vizsgáztattak, mire vagyok alkalmas és képes. Matador nem lehetett belőlem, alacsony növésű vagyok. A vad bikák „meglovagolására” sem voltam alkalmas, rövidék a lábaim. A vadlovak, a musztángok betörésére viszont, kis nehézségek után, alkalmasnak bizonyultam.

Először is, szoktattam magam a lovakhoz. Sokat voltam az istállóban a lovak között, ettettem és kihajtottam őket a legelőre, majd vissza az istállóba. Végül engedélyezték a próbaloaglást, majd a viadalokon is lovagolhattam. Mindaddig úztem ezt a mesterséget, amíg egyszer az egyik alaposan megrúgott, úgy hogy kezem-lábam törött. Ezzel be is fejeződött a lovak iránti „szeretetem”.

— De hát ez nem is lehetett életem fő hivatása — folytatta elbeszélését Miklós. — A ló csak epizód volt. A szüleim szerint, de magam is érzem minden idegszálamban, a könyvek és a nyelvek szeretete dominált bennem. Egész életemben igyekeztem nyelveket tanulni, hogy megértssem a világ különböző népeinek beszédét és, be kell ismernem, ez számomra sohasem jelentett nehézséget. Ezért a tolmácsolás, vagy az agitációs propagandamunka jelenti számomra a legkedveltebb elfoglaltságot.

— És a családjában más is foglalkozott nyelvekkel? — kérdezték Miklóstól.

— Kivételesen, mindnyájan. Apám és anyám jól beszélt és könyveket olvasott francia és német nyelven, természetesen magyarul is, de nem volt idegen számukra a spanyol és az olasz nyelv sem. Leánytestvéreim magyarul és spanyolul tanultak, később a német és az angol nyelvet is gyakorolták.

— Ki volt az első, aki a családban megtanult oroszul?

— Akár hiszik, akár nem, én tanultam meg először oroszul. 1924—1932 között Buenos Airesben végeztem a középiskolát. Ebben az iskolában, más tantárgyak mellett, különböző nyelvekkel is foglalkoztunk. Én az európai nyelvek csoportjában tanultam, az orosz nyelvet vettem fel és én tanítottam a család tagjait. Mindnyájan arra készültünk, hogy egyszer a Szovjetunió állampolgárai leszünk. Valamennyi családtag rendszeresen kezdett orosz nyelvű irodalmat olvasni, apám pedig megrendelte a Pravdát is. Én a Komszomolszkaja Pravdát járattam, nővéreim folyóiratokat.

— Argentínában 1930-ban belépett az ifjúsági szövetségbe és a Buenos Airesi területi bizottság titkárává választották. Mit csinált mint titkár és mivel foglalkozott az ifjúsági szervezetük?

— Az ifjúsági szövetség területi bizottsága — folytatta elbeszélését Miklós —, amelynek titkári tisztét másfél éven át szerencsém volt betölteni, Argentina fővárosát

és annak elővárosait fogta át. Ifjúsági szervezetek működtek minden városi kerületben és a peremvárosokban. Területünkön összesen több mint száz szervezet működött, ötezret meghaladó taglétszámmal. Ez a szám csak tájékoztató jellegű, hiszen a tagokról pontos nyilvántartást senki sem vezetett. Mi úgy véltük, hogy ha a fiatalok látogatják rendezvényeinket, akkor eleve a mi oldalunkon állnak. Olyan rendezvények voltak ezek, amelyeket a területi bizottság szervezett: részvétel a tömeggyűléseken, a röpgyűléseken, a munkás- és tanulóifjúság demonstratív megmozdulásain, részvétel a sportversenyeken, gyűjtés az éhező néger lakosság megsegítésére, az indiánok és más rétegek támogatására, tiltakozás a gyermekek munkába állítása ellen, a kommunista irodalom terjesztése és még sok minden más.

Hogy hogyan szerveztük meg a gyűléseket és mely alkalommal hívtuk össze azokat? Nos, indok a gyűlésekre volt elég: az angol bányászok sztrájkjának támogatása, tiltakozás a fasiszta fiatalok tombolása ellen Olaszországban, Németországban, Kína harcoló ifjúságának támogatása, tiltakozás az Egyesült Államokban terjedő munkanélküliség ellen, szolidaritás kifejezése a szovjet komszomol iránt stb.

— És hogyan szerveződött mindez? — kérdeztük.

— Nagyon egyszerűen. Rendszerint a városi parkban, vagy más helyeken gyülekezett az ifjúság. A szervezet területi bizottságának egy tagja előre felkészült a beszédre, vagy valaki más a fiatalok közül, aki jó szónok volt. Fellépett az előkészített emelvényre, vagy egyszerűen csak egy asztalra és rövid, de tartalmas beszédet mondott. Néha annyian kértek szót, hogy a gyűlések késő éjszakáig is elhúzódtak, és mindnyájan szépen, tartalmasan és temperamentumosan beszéltek. Hiszen az argentin nép könnyen lelkesedő, temperamentumos.

Rendkívül megtisztelő feladatnak számított nálunk — mondotta befejezésül Miklós — a szovjet komszomollal való kapcsolattartás. Ez tulajdonképpen levelezésből, különböző szovjet irodalmi kiadványok megszerzéséből állt, de kiterjedt a kommunista eszmék terjesztésére is az argentin ifjúság körében és más latin-amerikai országok fiataljainak körében is...

A beszélgetésen részt vettek nevében P. G. Tjuhov ezredes mondott köszönetet Steinmetz századosnak a rendkívül érdekes elbeszéléseért. Már régen elmúlt éjfél, amikor mindnyájan szobánkba mentünk.

A következő nap estéjén ismét találkoztunk a szállodában Miklóssal. Már azelőtt, egyik beszélgetésünk alkalmával, elmondtam neki, hogy megtisztelő feladatot volt módomban teljesíteni — parlamenterként működtem Karcag városánál. Ezt a várost Miklós még gyermekkorából ismerte, távoli rokonai laktak ott. Ő, mintha megérezte volna, hogy két hónap múlva reá is ilyen küldetés vár, megkért, beszéljek részletesebben erről. Nem volt szándékomban ellentmondani, és mindent elbeszéltem, ahogy történt.

— Tehát — kezdtem én —, 1944 október közepén, akkor Püspökladányban települtünk, hivatott engem Tyimosenko marsall.

— Most Ön a soros, hogy „vendégként” látogatást tegyen az ellenségnél — közölte Szemjon Konsztantyinovics. — Most kaptam meg a legújabb hadműveleti összefoglaló jelentést, amelyből kitűnik, hogy az ellenségnek sikerült saját támadó csapataink hátába előretörnie és Karcag városát elfoglalnia. A fasiszta helyőrség létszáma nem ismeretes. Holnap reggel menjen a helyszínre és adja át az ultimátumot, amely a tűz azonnali beszüntetésére és megadásra szólít fel. Közölje továbbá, kívánatos, hogy a városban semmit se romboljanak le, különben a pusztításért felelnök kell.

— Kitől vehetem át az ultimátumot tartalmazó csomagot?

— Nincs semmiféle csomag. Mindazt, amit most elmondtam, szóban fogja közölni. Ha kell, vigye magával a tolmácsomat. Ne felejtkezzen meg a fehér zászlóról, különben nem fogják parlamenterek tekinteni.

Az ellenség elhelyezésébe való utazás előtti éjszaka nyugodtan telt el. Néhányszor átismételtem a már bemagolt ultimátum-szöveget, amelyet egy órával előbb Tjuhov ezredessel közösen öntöttünk kellő formába. Behunytam a szemem. A hitleristákhoz teendő kirándulásra nem is akartam gondolni. Ilyen esetekben az ember visszaemlékezik az életére, mindenre, a kezdet kezdetétől. Korai gyermekségem első emlékei közé tartozik, és egy életre maradandó számomra a találkozás Bugyonnij lovasaival,

valamikor a húszas évek elején. Ezekről az emlékeimről beszéltem Steinmetznek: emlékszem, egyszer a falunkban, Pljakovkában, ez Cserkeszföldön található, a Bugyonnij lovashadseregéhez tartozó lovasok álltak meg. Mi, falusi gyerekek, nem tágitottunk mellőlük, láb alatt voltunk, a lovak között tekeregtünk, igyekeztünk valamiféle kis szolgálatokat tenni. Lelkesülten bámultuk vörös csillagjaikat, félve simogattuk meg kardjuk hideg acélját, és unos-untig könyörögtünk, meséljenek arról, hogyan aprították a fehéreket. Nincs mit tagadni, mindnyájan, de főleg, mi, kamaszok, Bugyonnij-lovasok, hősök szerettünk volna lenni. De nem csak akkor, hanem sokkal később is a Bugyonnij-lovasok jelentették számunkra azt a vágyálmot, amit szerettünk volna életre kelteni. Minden túlzás nélkül elmondhatom, hogy minden növőfélben levő fiúgyermek életében van olyan időszak, amikor csakis katona akar lenni. Ez a vágy engem is áthatott, amikor először találkoztam Bugyonnij hírneves lovasaival.

Hirtelen mély álomba merültem. Ilyen csak a háborúban lehetséges. Arra ébredtem, hogy valaki megérinti a vállamat. Ágyamnál, már teljesen felkészülve, a gépkocsivezető állt.

— Ideje elindulni, százados elvtárs.

— Egy pillanat. Rögtön összeszedem magam.

Sietve öltöztem és kiléptem az utcára. A gépkocsi zötyögve haladt a rossz úton. Kilenc óra körül, október 14-ét írtuk, megközelítettük Karcagot. Kíséretemet egy bátor, harcokban kipróbált géppisztolyos tiszthelyettesi csoport alkotta. A csoport két tagja Alekszej Jacina és Vaszilij Nyekraszov volt. Mindkettő magas, huszonhárom éves atléta. A gépkocsi vezetője David Ediberidze őrmester volt, közepes termetű zömök férfi. David imádta a gyorsajtást. Most is úgy száguldott kocsink, mintha szárnyakat kapott volna. Mindnyájan emelkedett hangulatban voltunk, mindenki igyekezett valami vidámat, valami bölcsét mondani...

Gépkocsink szélvédőjének jobb oldalára kis fehér zászló volt felerősítve.

Hamarosan megállítottak bennünket a saját járőrök. A fedezékből egy fiatal őrnagy lépett ki. Jelentettem küldetésünk célját, ő pedig értően bólintott.

— Ha valamiben segíthetnék... — kezdte az őrnagy. — Hangosbeszélő berendezésünk sajnos nincsen.

— Megleszünk nélküle. Fehér rakétájuk van?

— Van, bőven.

— Menet közben világítsák meg fehér rakétákkal a gépkocsinkat. Hívják fel az ellenség figyelmét ránk.

— Ez aztán igen! — lelkesedett Miklós. — Hogy jutott eszébe ilyesmi?

— Valahogy szemléltetni kellett, hogy békés céllal érkezünk.

Így tehát a gépkocsink közeledett a vasútvonalhoz (ez még senki földjének számított) — folytattam az elbeszélésemet —, a tüzelés a város keleti szektorában megszűnt. A fasiszták nyilván észrevettek bennünket. Megálltunk a vasúti órháznál és gépkocsinkat a téglapületek mögött állítottuk le. Parancsot adtam: mindenki maradjon a helyén. Az őrmesterek szeme összeszűkült. Láttam kissé sértődött tekintetükből a kérdést: „Miért egyedül indulok az ellenséghez, miért nem viszek senkit magammal?” Magasra emeltem a fehér zászlót és nyugodtan elindultam az úton a közeli házak felé.

Körülöttem csend honolt. Én azonban jól tudtam, hogy minden egyes léptemet-árgus szemekkel kísérik. Igyekeztem minél keményebben és magabiztosabban lépni, hogy idegességemet palástoljam.

— Halt! Halt! — hangzott többfelől is.

Megálltam. Fogadásomra egy hitlerista csoport indult felém, előreszegezett géppisztollyal állták el utamat. Megpróbáltam magamhoz inteni vezetőjüket, de komor hallgatásba burkolódtak, nem mozdultak. Megismételtem mozdulatomat — ismét hallgatás volt a válasz. Gondolataim sebesen száguldanak: „No — gondolom —, az életémért drága árat fogtok fizetni!” Zsebemben egy kézigránát lapult. Nem is volt kétségem az iránt, hogy innen élve nem engednek ki. Kezemmel gépiesen a zsebembe nyúltam, ujjaim a gránát biztosítóján tapadtak. Másik kezemben a fehér zászlót tar-

tottam. Teltek a percek... az első, második, tizedik... nekem végtelennek tűntek. Ekkor egy gépkocsi közeledett. Kilépett belőle egy alezredes és megindult felém.

— Én szovjet parlamentեր vagyok — szoltam hozzá németül. (Németül csak gyengén tudok, de a német, aki tárgyalni jött velem, túrhetően beszél oroszul. Hát így váltottunk szót — ő oroszul én pedig németül.)

— Találkoznom kell az előljáró katonai parancsnokkal — közöltem a némettel.

— Hallgatom Önt — válaszolt tört oroszszággal.

— A szovjet hadvezetés azzal bízott meg, hogy ultimátumot nyújtsak át Önnek az azonnali megadás tárgyában. Alakulataik a szovjet csapatok hátában tartózkodnak és a további ellenállás haszontalan. A további értelmetlen áldozatok elkerülése érdekében javasoljuk, haladéktalanul tegyék le a fegyvert és semmiféle rombolásra ne kerüljön sor a városban.

— Jól van, meggondolom. — Az alezredes megfordult és indulni készült.

— Önnek nincs ideje a gondolkodásra. Segítségét sehonnan sem remélhet.

— Vigye el az ördög! — kiáltotta. — Ki tudja most még, ki és kinek a fogságába kerül elsőként! Erdély területén a Birodalomnak egy egész hadseregcsoportja harcol. Sőt, itt is támadásban voltunk az utóbbi két nap folyamán...

— Akkor Ön nem ismeri a helyzetet — feleltem nyugodt hangon, de közben lassú mozdulattal ismét a zsebembe nyúltam, kikapogattam a gránát biztosítékát.

— Az erdélyi csoportosítást elszigeteltük, nyugaton pedig a szovjet csapatok már kierőszakolták a Tiszán való átkelést — fejeztem be mondókámat és lassú mozdulattal cigarettára gyújtottam.

— Nem hiszem, hogy mindez ilyen rövid idő alatt megtörtént — szolt most már kicsit nyugodtabban a német.

— De bizony, a város helyőrsége bekerítésbe került és az önök számára csak egyetlen kiút maradt...

— Nem tudom, nem tudom. Mondtam már, hogy meg kell gondolnom!

— Mikor kapok választ?

— Majd csak megkapja — mordult rám határozatlanul és gyors léptekkel a gépkocsihoz indult.

...Én is visszatértem a gépkocsinkhoz. Minden sietség nélkül lépegettem, szinte számolgattam a lépéseimet. Igyekeztem valami másra gondolni, de nem ment ki a fejemből a gondolat: „Most, éppen most eresztenek egy sorozatot a hátamba?” Akaratlanul is visszaneztem. A géppisztolyosok előző helyükön álltak, fegyvereiket készenlétben tartották. A hideg is végigfutott a hátamon. Ez a pillanat örökre megragadt bennem.

Íme, már itt is az őrház. Az őrmesterek megragadták karomat.

— Nos, mi van százados elvtárs? Mi már azt hittük...

Felhajítottam a fehér zászlót a házikó tetejére, beültem a kocsiba és megparancsoltam a sofőrnek:

— Haza!

Később részletes jelentést tettem a Főhadiszállás képviselőinek a német ezredessel folytatott beszélgetésemről.

— Jól van, csak gondolkodjék — egyezett bele Tyimosenko —, már úgy sem tudnak hová lenni.

Hamarosan pedig a Karcag területén lévő ellenséges alegységek kitűzték a fehér zászlókat és beszüntették az ellenállást.

Miklós ezt az elbeszélésemet lélegzetvisszafojtva hallgatta. Aztán vállamra tette a kezét és egyenesen szemembe nézve megkérdezte:

— Mondd meg őszintén Pjotr — borzalmas volt? Mire gondoltál akkor, amikor a hitleristák géppisztolyosöveivel néztél farkaszemet?

— Miklós! — feleltem. — Becsületesen megmondom, a haláltól félni és a rettenést érezni akkor nem is volt időm. Abban a pillanatban csakis egy dolog forgott a fejemben: hogyan tudnám rábeszélni a németeket a kapitulációra.

Ahogy mondani szokás, jólesően elteltünk a beszélgetéssel és elhatároztuk, hogy sétálunk egyet a szabad levegőn, a város még eléggé takarítatlan utcáin. Séta közben

Miklós beismerte, még mindig vágyik arra, hogy Malinovszkij marsallal harcoljon együtt, az ő parancsértisztje legyen.

Lassú léptekkel haladva, csendesesen beszélgetve, szinte észrevétlenül egy nagy ház elé érkeztiünk. Az emeleti ablakból fény szűrődött ki, nem volt elsötétítve.

Elhatároztuk, bemegyünk a házba és rendet teremtünk, kiderítjük, ki szegi meg az elsötétítési szabályokat. De bejutni nem volt olyan egyszerű. A kapuban álló őrszem elállta utunkat és kérte a belépési engedélyt. Mint kiderült, a városparancsnokság épületébe botlottunk. Kihívtuk a parancsnokság ügyeletes tisztjét. Megnézte személyi okmányainkat, majd közölte, hogy az épületben éppen próbálják a megjavított csillárokat és nyilván előbb gyújtottak villanyt, mielőtt az ablakot elsötétítették volna. Megkérdeztem az ügyeletes tisztet, bent tartózkodik-e Debrecen városparancsnoka, Ivan Fjedorovics Obusenko vezérőrnagy, akivel már ismeretséget kötöttem. Beengedett minket.

Végighaladva a folyosókon röviden tájékoztattam Miklóst arról, hogy előző nap velünk együtt kísérte a marsallokat a városparancsnok is a városnézés során. Obusenko tábornok ekkor kért meg, hogy keressük fel őt mi ketten, valamely fontos ügyben. Nem mondta meg, miről van szó. Megállapodtunk a mai, vagy a holnapi napban.

Odaértünk egy masszív kétszárnyas ajtóhoz, amelyen a „Városparancsnok” felirat állt. Kopogtunk és beléptünk az egyszerűen berendezett dolgozószobába. Az asztal mögül közepmagas, borotvált fejű tábornok lépett elénk, arcán — egészen a első ajkáig — vastag sebhely húzódott. Szívélyesen üdvözölt bennünket.

— Tábornok elvtárs, parancsára megjelentünk! — jelentkeztem.

— Szó sincs parancsról, csupán azt kértém Önöktől, látogassanak meg és legyenek segítségemre egy kényes ügy kibogozásában.

— Kérem, állunk rendelkezésére.

Obusenko elmondotta, hogy október 20-án, amikor a szovjet csapatok bevonultak a városba, a debreceni utcákon lövöldözésre került sor, robbanások hallatszóttak, néhány házban omlás történt, ugyanakkor harcokosi- és repülőgépzaj is hallatszott. A házak romjai alatt és a pincékben emberek maradtak, holttestek is. Parancsnokságunk azonnal intézkedett, hogy elsősorban a még élőket mentse ki. A mentési munkálatokban részt vettek a katonai parancsnokság katonái is. Egyszer csak behoztak a szobámba egy tárgyat, amelyet most megmutatok önöknek.

E szavak közben Ivan Fedorovics jelt adott az ügyeletesnek, aki behozott egy hatalmas tokot és az asztalra tette. Kinyitottuk és egy óriási, fehér intarziával díszes tangóharmonikát láttunk.

— Íme ez az — mondta Obusenko és kiemelte a zeneszerszámot tokjából. Figyelmesen vizsgáltuk a tok bársonnyal bevont belsejét. Első pillantásra semmi különösét sem fedeztünk fel, de aztán, végigsimítva a bélésen, észrevettük, hogy annak alsó széle nincs végig leragasztva, elmozdult és kibukkant alóla egy vékony irattartó.

Kihúztuk a tartót, felnyitottuk. Néhány okmány került elő, címeres papíron, kézzel írt, aláírással és pecséttel ellátott okmányok. Óriási összegekre szóló csekkek is!

— Nézzük meg, mi ez az egész? Jelent-e valamilyen értéket az állam számára? — kérdezte a tábornok, és átadta az okmányokat nekem. Én Miklósnak továbbítottam őket.

— Jó volna, ha azonnal lefordítanád és tisztáznád!

Steinmetz leült az asztalhoz és tanulmányozni kezdte az irattartó egész tartalmát.

Én ezalatt tovább vizsgálgattam a tokot és a harmonikát is. Semmi érdekeset sem fedeztem fel, majd Ivan Fedorovicsal átmentünk a szomszéd szobába és próbálgatni kezdtem a billentyűit. Ragyogó zeneszerszámnak bizonyult. Az olasz „Martelli” cég gyártmánya volt. Nekem is volt harmonikám, még Romániában tettem szert rá, és ezt-azt már játszani is tudtam rajta. Most is megpróbáltam a „Babocska” polkát előadni és sikerült, annyira, hogy Ivan Fedorovics megtapsolt...

Több mint egy órán át tanulmányozta Steinmetz százados az irattartó tartalmát, majd jelentette, hogy abban különböző megbízóleveleket és csekkeket talált. Az aláírások mind egy ember kezétől származtak, az ország egyik milliomosától, aki Debrecenben élt. A városban több háza volt és gyárakkal rendelkezett, kapcsolatot

tartott nyugati gyárosokkal. A csekkék mind egyetlen névre voltak kiállítva, egy női névre, aki talán a milliomos hozzátartozója lehetett. Ő volt az nyilván, aki elhagyta a tokot a bombázáskor beomlott házban, maga pedig elrejtőzött valahol.

Úgy döntöttünk, hogy az okmányokat tartalmazó irattartót átadjuk a különleges osztálynak, a harmonika pedig ott maradt a városparancsnok asztalán. Obusenko tábornok kereken visszautasította a zeneszerszámot és parancsot adott, hogy vigyék ki onnan.

— Minek ez nekem — morgott —, vigyék el emlékbe.

— Nekem sem kell, van már egy — mondtam én.

— Akkor Miklós vegye magához, jó lesz neki! — mondtuk szinte egyszerre a tábornokkal.

— Nekem sincs szükségem rá, nem tudok játszani rajta. De talán, ha nincs ellenükre, nővéremnek, Irának ajándékozhatnám. De Irina messze van innen, ott maradt Közép-Ázsiában...

— Majd átadja neki a háború után, az már nincs is olyan messze — erőltettük rá barátian.

— Jól van, meglátjuk — egyezett bele Steinmetz. — Holnap visszarepülök a hadosztályomhoz, a 4. Ukrán Frontra, a szerszámot magammal viszem, talán jól jön valahol.

Nem tudhattuk, milyen gondolatok jártak Miklós fejében, hogyan tudja majd a harmonikát a saját munkájában felhasználni. A terve érdekes volt, erről később bizonyosodtam meg, amikor a 317. lövészhadosztálynál tartózkodtam. Alapjaiban abból állt, hogy az agitációs adásait zenével, forradalmi indulók, dalok és himnuszok motívumaival kísérik; gondolt klasszikus művekre, népdalokra is, ezeket a magyar nép igen szereti.

Maga a terv nagyon érdekes és valóban hasznos lehetett, de ugyanakkor bonyolult és nehezen megvalósítható volt olyan frontviszonyok mellett, amelyek közepette ő munkáját végezte...

Miklós, szolgálati helyére visszatérve, azonnal és energikusan tervének megvalósításához látott: az átszökött magyar katonák között azonnal keresni kezdett egy harmonikán jól játszó zenészt. Nagy sajnálatára azonban, nem talált. A repertoár kiválasztásánál is nehézségek léptek fel. Rajta kívül senki sem tudta, milyen zenére volna szükség, mit is lehetne játszani. És amikor Miklós jelentette javaslatait és elképzeléseit Zsergyijenko ezredesnek, a hadosztály parancsnokának, és Muszatov ezredesnek, a politikai osztály vezetőjének, azok először tréfára vették a dolgot, majd az előljáróikhoz fordultak tanácsért. Miklós olyan választ kapott, hogy az agitációs adások zenei aláfestésével egyelőre várjon.

Miklós ezt a döntést követően a harmonikát először a hadosztályklubnak adta át, ahol ugyancsak használaton kívül maradt. Később elküldte a hangszert a hadosztálykórháznak.

...Sok év múltával e sorok írójának sikerült találkoznia Budapesten Miklós nővérével, Irina Sztjepanovnával, és elolvasnia néhány levelét, amelyet a frontról küldött nővérenek. Az egyik levélben a következő szavakra bukkant: „...Drága Irénkém! A napokban adtam postára egy apának, anyának és neked írt hosszabb levelet. Dolgaim, az eddigiekhez hasonlóan, jól mennek. Az egészségem is rendben van... Az egészségügyi zászlóaljunknál kevés a nővér. Utazz ide hozzánk, együtt fogunk harcolni. Tudom, hogy elvégezted az egészségügyi tanfolyamot és most a kórházban dolgozol. Kérd magad a frontra, a mi alakulatunkhoz. Én is beszélek a parancsnokkal. Remélem, együttes kérésünket nem fogják elutasítani... És most még egy újságot. Nemrég az egyik városban jártam kiküldetésben és ott megajándékoztak egy harmonikával. Egyelőre odaadtam a kórházunknak, de ha ide érkezel hozzánk, te fogsz rajta játszani...

Ismerőseink közül a fronton csak Rogya bácsival találkoztam (így hívták a Steinmetz családban Rogyion Jakovlevics Malinovszkijt). Beszélgettem vele és kértem

hogy helyezzenek hozzá, csapatai már Magyarországon vannak. Nagyon jól tudod, mennyire szeretném siettetni drága hazám felszabadítását...”

A levéllel együtt borítékba tette és elküldte nővéreinek frontfényképét is Miklós. A képen teljes nagyságában látható. Irina Sztjepanovna elém tette a fényképet és így szólt:

— Nézze meg kérem, ilyen volt a bátyám a fronton. Maga is ilyennek látta őt?

Felvettem a fényképet az asztalról. Emlékezetemben a legapróbb részletekig éltek Miklós vonásai, annak az embernek a képe, akivel harmincöt évvel ezelőtt találkoztam. Miklóst a kép az általam oly jól ismert katonai öltözetben ábrázolja: zubbony, lovaglónadrág, boxcsizma, ahogy a tisztek akkoriban jártak. Élt emlékezetemben egy másik kép is: sziürke tábori köpenyben és teljes felszereléssel. Visszatettem a képet az asztalra és így szóltam Irina Sztjepanovnához:

— Igen, pontosan ilyennek láttam Miklóst utoljára, amikor — mint parlamentter — feladatának teljesítésére indult.

Steinmetz nővére válasz helyett csak csendben rám nézett és könnyek jelentek meg szemében. Amennyire erőmből tellett, csitítgattam fájdalmát és megkértem, adja kölcsön egy időre a fényképet.

— Talán le akarja másoltatni? — kérdezte.

— Igen. Arra készülök, hogy könyvet írjak a bátyjáról, hősi haláláról, lépéseiről a halhatatlanságba.

— Akkor fogadja el ezt a képet emlékül — szólt halkán Irina Sztjepanovna és átnyújtotta a képet.

Szívből jövő köszönetet mondtam ezért az emlékéért, amelyet a mai napig gondosan őrzök. Meg kell említenem, hogy Steinmetz századosnak egy e képről készített kinagyított portréja függ a Szovjetunió Fegyveres Erői Vörös Csillag Érdemrenddel kitüntetett Központi Múzeumának 15. számú termében.